

JEL Classification: Q0, Q1

<https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.028>

APPLE PRODUCTION INVESTMENT OPPORTUNITIES IN GEORGIA AND GLOBAL CONTEXT

EKATERINE ZVIADADZE

Invited Lecturer

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
ekaterine74@yahoo.com

LASHA ZIVZIVADZE

Associate Professor

Business and Technology University (BTU), Georgia
l.zivzivadze@yahoo.com

MIKHEILI KUCHAVA

NNLE Rural Development Agency, Georgia
mikheili.Kuchava@rda.gov.ge

Abstract. The main objective of the presented paper is to identify investment opportunities in the apple value chain and also to evaluate the specific apple project using the state programs/projects. The methodological part provides a financial evaluation of a specific business project, taking into account state funding programs/projects. Furthermore, general investment opportunities of apples are analyzed in the paper. In addition, in order to study the investment potential, the investment climate of Georgia and Georgia's international ratings are discussed. A brief description and analysis of various state support projects are also provided. Additionally, an overview of local apples and the world market is given.

Due to the climate conditions and soil types of Georgia, the production of intensive apple varieties has a great potential in the country. Promoting the cultivation of intensive apple orchards through the use of various state supporting programs/projects and full compliance with apple production technologies, Georgia will have potential to increase the average apple yield per hectare. It is important for Georgia to use the existing free trade relations with other countries and to diversify the apple export market, which will further increase its competitiveness.

Based on the financial evaluation, key performance indicators are positive and beneficial for the investors, which should give the motivation to the investors to invest in the apple value chain. In the field of agriculture, the continuation of the implementation of various state co-financing projects/programs and their development will give additional motivation to local and foreign investors, which will further increase the competitiveness of Georgian apple value chain.

KEYWORDS: APPLE PRODUCTION, VALUE CHAIN, INVESTMENT POTENTIAL, ECONOMIC EVALUATION.

For citation: Zviadadze, E., Zivzivadze, & L., Kuchava, M. (2021). Apple Production Investment Opportunities in Georgia and Global Context. *Globalization and Business*. 12, 197-205. (In Georgian). <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.028>

ვაშლის წარმოების საინვესტიციო შესაძლებლობები საქართველოში და გლობალური კონტექსტი

ეკატერინე ზვიადაძე

მონივრული ლექტორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
ekaterine74@yahoo.com

ლაშა ზივზივაძე

ასოცირებული პროფესორი

ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი, საქართველო
l.zivzivadze@yahoo.com

მიხეილი კუჭავა

სოფლის განვითარების სააგენტო, საქართველო
mikheili.Kuchava@rda.gov.ge

საკვანძო სიტყვები: ვაშლის წარმოება, ღირებულების ჯაჭვი, საინვესტიციო პოტენციალი, ეკონომიკური შეფასება.

ციტირებისთვის: ზვიადაძე, ე., ზივზივაძე, ლ., კუჭავა, მ., (2021). ვაშლის წარმოების საინვესტიციო შესაძლებლობები საქართველოში და გლობალური კონტექსტი. *გლობალიზაცია და ბიზნესი*. 12, 198-205. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.028>

შესავალი

მსოფლიოში ცნობილია ვაშლის ათიათასზე მეტი ჯიშის მათგან საქართველოში გავრცელებულია 200-მდე. განსაკუთრებით დიდი სამეურნეო მნიშვნელობა გააჩნია შემდეგ ადგილობრივ ჯიშებს: ქართული სინაპი, თურაშაული, აბელაური, კეხურა, ივერია, ნაცარა ვაშლი და სხვა. ამასთან, აღსანიშნავია შემდეგი უცხოური ვაშლის ჯიშები: გალა, გოლდენ დელიშესი, ზამთრის ბანანი, რედ დელიშესი, მოცუ, ფუჯი, ჯონათან გოლდი და სხვა.

საქართველოს კლიმატური პირობებიდან და ნიადაგის ტიპებიდან გამომდინარე, სოფლის მეურნეობის მიმართულებით, მესილეობა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დარგია, მათ შორის აღსანიშნავია ვაშლის წარმოება. საქართველოს გააჩნია ხელსაყრელი კლიმატური პირობები. ქვეყანაში წარმოდგენილია 13 კლიმატური და 22 მიკროკლიმატური ზონა. ასევე, ქვეყანა მდიდარია წყლის რესურსებით. საქართველოს ტერიტორიაზე დაახლოებით 26,000 მდინარეა, რომელთა

საერთო სიგრძე დაახლოებით 26,000 კმ-ს შეადგენს. ქვეყანაში დაახლოებით 860 ტბაა, რომელთა უმეტესობა მტკნარ წყალს შეადგენს.

2020 წელს, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, ქვეყანაში ვაშლის წარმოების პროცენტულმა წილმა მთლიანი ხილის წარმოებაში 15% შეადგინა. ხოლო ანალოგიური მაჩვენებელი ბოლო 5 წლის (2016-2020 წლები) მიხედვით, დაახლოებით 13%-ს შეადგენს.

მოცემული კვლევის მიზანს წარმოადგენს ვაშლის ღირებულებათა ჯაჭვში საინვესტიციო შესაძლებლობების იდენტიფიცირება და ასევე, სახელმწიფო პროგრამების/პროექტების გამოყენებით ვაშლის კონკრეტული წარმოდგენილი პროექტის ეკონომიკური შეფასება. წარმოდგენილი კვლევა მნიშვნელოვანი და აქტუალურია, როგორც ფერმერებისთვის ასევე, ინვესტორებისთვის და სამეცნიერო წრეებისთვის.

კვლევაში გამოყენებულ იქნა შემდეგი მეთოდები: მოცემულია სახელმწიფო დაფინანსების პროგრამების გათვა-

ლისწინებით კონკრეტული ბიზნეს პროექტის ფინანსური შეფასება. გაანალიზებულია ვაშლის ზოგადი საინვესტიციო შესაძლებლობები. ასევე, საინვესტიციო პოტენციალის შესწავლის მიზნით, განხილულია საქართველოს საინვესტიციო კლიმატი და საერთაშორისო რეიტინგები. აგრეთვე, მოცემულია სხვადასხვა სახელმწიფო მხარდამჭერი პროექტების მოკლე აღწერა და ანალიზი. დამატებით, ასევე მოცემულია ადგილობრივი ვაშლის და მსოფლიო ბაზრის მიმოხილვა.

ძირითადი ტექსტი

საქართველოს საინვესტიციო კლიმატი და საერთაშორისო რეიტინგები

საქართველო, 2020 წლის მსოფლიო ბანკის მიერ „ბიზნესის კეთების სიმარტივის“ მონაცემების მიხედვით, ბიზნესის დაწყების სიმარტივით მსოფლიოში მეორე ადგილზეა. საქართველოში, ბიზნესის დაწყებას მხოლოდ 1-2 დღე სჭირდება. ქვეყანაში კომპანიის იმავე დღეს რეგისტრაციისთვის საჭიროა 205 ლარი, ხოლო ერთი სამუშაო დღის შემდეგ 105 ლარი (Business Registration, 2021).

საქართველოში საგადასახადო დაბეგვრა არის მარტივი, დაბალი, ეფექტიანი და სამართლიანი. ქვეყანაში გადასახადების აკრეფას და საგადასახადო გარემოს ზედამხედველობას უზრუნველყოფს სსიპ შემოსავლების სამსახური. საქართველოში წარმოდგენილია 6 სახის გადასახადი (Tax legislation, 2020): 0% ან 15% - კორპორატიული მოგების გადასახადი; 18% - დამატებული ღირებულების გადასახადი (დღგ); რამდენიმე შერჩეულ საქონელზე - აქციზის გადასახადი; 20% - საშემოსავლო გადასახადი; 0%, 5% ან 12% - იმპორტის გადასახადი; 1%-მდე - ქონების გადასახადი.

საქართველოს საგადასახადო კოდექსის 82 მუხლის „ლ“ პუნქტის შესაბამისად, გადასახადისგან თავისუფლდება 2023 წლის 1 იანვრამდე სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში დასაქმებული პირის მიერ საქართველოში წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის პირველადი მიწოდებით მიღებული დასაბეგრი შემოსავალი, თუ კალენდარული წლის განმავლობაში ასეთი მიწოდებით მიღებული ერთობლივი შემოსავალი 200,000 ლარს არ აღემატება (Tax Code of Georgia, 2021).

2020 წლის მაჩვენებლების მიხედვით, მსოფლიო ბანკის „ბიზნესის კეთების სიმარტივის“ რეიტინგში, მსოფლიოს 190 ქვეყანას შორის, საქართველო პირველ ათეულშია შემდეგი კომპონენტების მიხედვით: ა) ბიზნესის დაწყება - მე-2 პოზიცია; ბ) ქონების რეგისტრაცია - მე-5 პოზიცია; მინორიტარულ ინვესტორთა უფლებების დაცვა - მე-7 პოზიცია (The World Bank Group, 2020).

2021 წლის ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის მიხედვით, მსოფლიოს 178 ქვეყანას შორის, საქართველო

მეთორმეტე ადგილს იკავებს - უმეტესწილად თავისუფალი ეკონომიკა (Index of Economic Freedom, 2021).

ფრეიზერის ინსტიტუტის 2021 წლის „მსოფლიო ეკონომიკური თავისუფლების“ რეიტინგში, მსოფლიოს 165 ქვეყანას შორის, საქართველო მეხუთე (ჰონგ კონგის, სინგაპურის, ახალი ზელანდიის და შვეიცარიის შემდეგ) ადგილს იკავებს (Fraser Institute, 2021).

სავაჭრო ურთიერთობები

2014 წელს ხელი მოეწერა ასოცირების შეთანხმებას საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის (DCFTA, 2021) შესახებ.

საქართველოს, დსთ-ს ქვეყნებთან, გააჩნია თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულება. ქვეყანას ასევე გააჩნია თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება ჩინეთის რესპუბლიკასთან, ჰონგ კონგთან და თურქეთთან.

გარდა ამისა, 2016 წლის 27 ივნისს, საქართველომ ხელი მოაწერა თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებას ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაციის წევრ ქვეყნებთან (EFTA): ისლანდია, ლიხტენშტეინი, ნორვეგია და შვეიცარია.

ამასთან, სავაჭრო მიმართულებით, გათვალისწინებულ იქნა ზოგადი სქემები საქართველოსთვის უპირატესობის მინიჭების შესახებ (GSP) აშშ-სთან, კანადასთან და იაპონიასთან, რის შედეგად შემცირდა ტარიფები საქართველოდან ექსპორტირებულ 3,400 სახეობის პროდუქციაზე.

საქართველოში საექსპორტო პროცედურები მარტივია. საბაჟო ადმინისტრირება არის გამჭვირვალე, სწრაფი და ეფექტიანი. საშუალო განბაჟების დრო შეადგენს მხოლოდ 15-20 წუთს (New Customs Code, 2021).

სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამები/პროექტები

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, აგრარული დარგის თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად, ახორციელებს მიზნობრივ პროგრამებსა და პროექტებს სოფლის მეურნეობის ღირებულებათა ჯაჭვის ყველა კომპონენტის მხარდასაჭერად.

საგრანტო მხარდაჭერის მიზნობრივი პროგრამების მეშვეობით სისტემატიურად მიმდინარეობს აუთვისებელ სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე სხვადასხვა მრავალწლოვანი კულტურის გაშენება. კერძოდ, მეხილეობის დარგის განვითარების მიმართულებით 2015 წლიდან დაიწყო პროგრამა „დანერგე მომავალი“, რომელმაც ქვეყანაში სტიმული მისცა ახალი თანამედროვე სტანდარტებით გაშენებულიყო მრავალწლოვანი ხეხილის ბაღები, რომელმაც ბოლო 6 წლის მანძილზე 14,400 ჰექტარზე მეტი შეადგინა, საიდანაც 356 ბენეფიციარმა გააშენა 1,386 ჰა ვაშლის ბაღი. სულ, პროგ-

რამის ფარგლებში, სახელმწიფო დაფინანსებამ, 105 მილიონ ლარს გადააჭარბა („Plant the Future” Project, 2021). აღსანიშნავია, რომ მოცემული პროგრამა წარმატებით ხორციელდება საქართველოში (Zivzivadze et al., 2021).

2013 წლიდან, ამოქმედდა პროგრამა „შელავათიანი აგროკრედიტი“. სოფლის მეურნეობაში ჩართულ მეწარმეებსა თუ ფერმერებს გაეზარდათ იაფ, ფულად სახსრებზე ხელმისაწვდომობა. სოფლის მეურნეობის პირველადი წარმოების, გადამამუშავებელი და შენახვა-რეალიზაციის საწარმოო პროცესების გაუმჯობესების მიმართულებით მიმდინარე საკრედიტო პორტფელი 1.3 მლრდ ლარს აღემატება, ხოლო 2013 წლიდან დღემდე გაცემულია 3 მლრდ ლარზე მეტი შეღავათიანი კრედიტი, სექტორში სადაც სასესხო პროდუქტებზე ხელმისაწვდომობა ფაქტობრივად არ არსებობდა. სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული სესხის პროცენტის თანადაფინანსებამ 440 მლნ. ლარს გადააჭარბა („Preferential Agrocredit” project, 2021).

ბოლო წლებში და 2021 წელსაც სახელმწიფო ახორციელებს „არასტანდარტული ვაშლის რეალიზაციის ხელშეწყობის პროგრამას“, რაც გულისხმობს არასტანდარტული ვაშლის შესყიდვის შემთხვევაში, ხილის გადამამუშავებელი კომპანიები, რომლებიც 1 კგ. არასტანდარტულ ვაშლს არანაკლებ 0.22 ლარად შეისყიდიან, სააგენტო 1 კგ-ზე 0.10 ლარის ოდენობის სუბსიდიას გასცემს (Industrial apple sale promotion program, 2021).

პროგრამის „აგროდაზღვევა“ მიზანი აგროსექტორში სადაზღვევო ბაზრის განვითარება, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ხელშეწყობა, სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობით დაკავებული პირებისთვის შემოსავლის შენარჩუნება და რისკების შემცირებაა. აგროდაზღვევის პროგრამის ფარგლებში 2014 წლიდან 2021 წლამდე პერიოდში დაზღვეულია 110 ათას ჰექტარზე მეტი მიწის ფართობი და სულ სადაზღვევო პრემიამ შეადგინა 78 მლნ. ლარზე მეტი, საიდანაც სახელმწიფო დაფინანსება 53 მლნ. ლარს აღემატება. ფერმერებისთვის ანაზღაურებული ზარალი 56 მლნ. ლარს აღემატება (Agroinsurance Program, 2021).

ასევე, დაიწყო გადამამუშავებელი და შენახველი საწარმოების თანადაფინანსების პროექტი, რაც უზრუნველყოფს პირველადი წარმოებიდან მიღებული მოსავლის დროულად

შენახვა/გადამამუშავების პროცესს. ამ პერიოდის მანძილზე მხარდაჭერილია 106 ახალი გადამამუშავებელი და შენახველი მეურნეობა, მათი დაფინანსება კი, ჯამურად, 55 მლნ ლარს აღემატება (Co-financing of Processing and Storage Enterprises project, 2021).

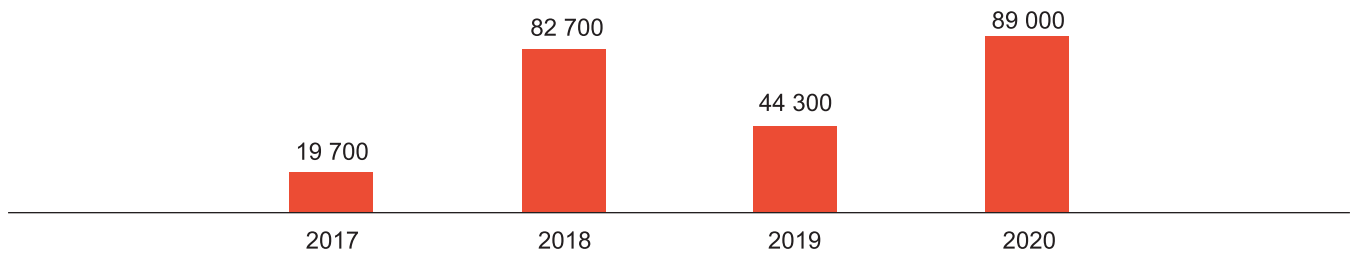
მოსავლის ამღები სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის თანადაფინანსების სახელმწიფო პროგრამის მიზანია მოსავლის ამღებ სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა. სოფლის განვითარების სააგენტოს თანადაფინანსების მოცულობა ერთ ბენეფიციარზე მარცვლეულის მოსავლის ასაღებად განკუთვნილი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის (კომბაინის) შემთხვევაში შეადგენს ღირებულების არაუმეტეს 30%-ს, მაგრამ არაუმეტეს 150,000 ლარისა, ხოლო სხვა ტიპის მოსავლის ამღები (გარდა ყურძნისა) სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შემთხვევაში არაუმეტეს 50%-ს, არაუმეტეს 150,000 ლარისა (State Program for Co-financing of Harvesting Agricultural Machinery, 2021).

სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციის, ბაზარზე წვდომისა და მოქნილობის (AMMAR) თანადაფინანსების პროგრამა მიზნად ისახავს პირველადი წარმოების პროდუქტის ხარისხისა და მოსავლიანობის ზრდის ხელშეწყობას. პროგრამის ფარგლებში, ბენეფიციარი სახელმწიფოსგან იღებს თანადაფინანსებას პროექტის ჯამური ღირებულების 40%-ის ოდენობით, ხოლო ბენეფიციარის თანამონაწილეობა შეადგენს 60%-ს (Agricultural Modernization, Market Access and Resilience (AMMAR) program, 2021).

სასოფლო-სამეურნეო მექანიზაციის თანადაფინანსების სახელმწიფო პროგრამის მიზანია სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა და სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შესასყიდად საჭირო ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდა თანადაფინანსების გზით (State Co-financing Program of Agricultural Mechanization, 2021).

ბემოაღნიშნული პროგრამები მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია პროექტებისა და პროგრამების, რომელიც დარგში წლების მანძილზე წარმატებით ხორციელდება. მოსახლეობის საჭიროებებიდან გამომდინარე, მომავალში ვაგრძელება სხვადასხვა სახელმწიფო თანადაფინანსების პროექტების/პროგრამების განხორციელება, რაც დამატებით მოტივაციას გაუჩენს ადგილობრივ და უცხოელ ინვესტორებს.

გრაფიკი 1. ვაშლის წარმოება (ტონა)

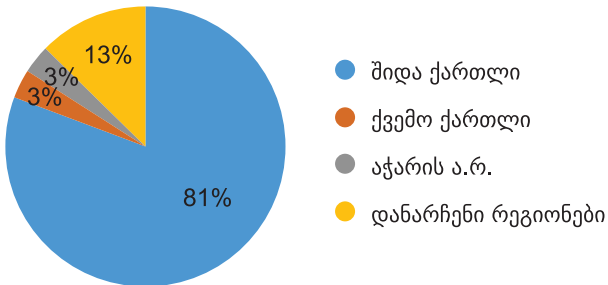
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ვაშლის ადგილობრივი ბაზარი

ქვეყანაში ვაშლის წარმოება, წლების მიხედვით, მაღალი ცვალებადობით ხასიათდება (გრაფიკი 1). საქართველოში ვაშლის ცვალებადი მოსავლიანობა, ძირითადად, გამოწვეულია შესაბამისი წარმოების ტექნოლოგიების დაუცველობით. ამასთან, ვაშლის მოსავლიანობაზე და მის ხარისხზე უარყოფით გავლენას ახდენს ვაშლის ბაღების მეწლეურობა და სხვადასხვა დაავადებები (ქეცი, სიდამპლე და ა.შ.).

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2016-2020 წლების მონაცემების მიხედვით, ვაშლის ძირითადი მწარმოებელი რეგიონებია შიდა ქართლი - 81%, ქვემო ქართლი - 3% და აჭარის ა.რ. - 3% (გრაფიკი 2).

გრაფიკი 2. 2020 წელს ვაშლის წარმოება რეგიონების მიხედვით

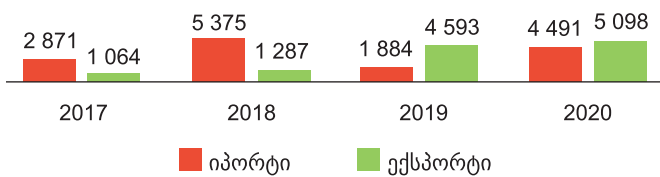

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2017-2020 წლებში ვაშლის ექსპორტი ბრდის ტენდენციით ხასიათდება. 2020 წელს, 2017 წელთან შედარებით, ვაშლის ექსპორტი გაზრდილია დაახლოებით ხუთჯერ (გრაფიკი 3). საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, 2020 წელს, საქართველოდან ვაშლის ძირითად საექსპორტო ქვეყნებს წარმოადგენს რუსეთი (91%), სომხეთი (4%) და აზერბაიჯანი (2%).

2017-2020 წლებში ვაშლის იმპორტი ცვალებადი ტენდენციით ხასიათდება. 2020 წელს, 2017 წელთან შედარებით, ვაშლის იმპორტი გაზრდილია დაახლოებით 56%-ით (გრაფიკი 3). საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, 2020 წელს, საქართველოში ვაშლის

გრაფიკი 3. ვაშლის ექსპორტი-იმპორტი (1,000 აშშ დოლარი)

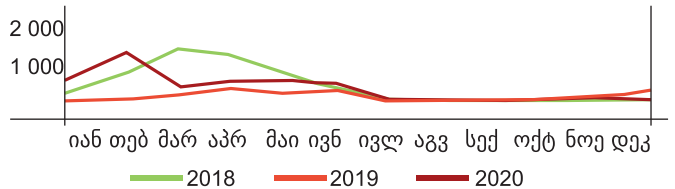

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ძირითად იმპორტიორ ქვეყნებს წარმოადგენს თურქეთი (47%), ირანი (45%) და უკრაინა (3%).

აღსანიშნავია, რომ ვაშლის იმპორტი საქართველოში, ძირითადად, ხორციელდება იანვარი-ივნისის თვეებში (გრაფიკი 4).

გრაფიკი 4. ვაშლის იმპორტი თვეების მიხედვით (1,000 აშშ დოლარი)

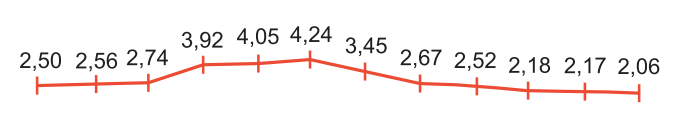
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ვაშლის მსოფლიო ბაზარი

მსოფლიოში, გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მაჩვენებლების მიხედვით, 2019 წელს, დაახლოებით 87 მლნ ტონა ვაშლი იქნა წარმოებული. მსოფლიოში, ვაშლის ძირითადი მწარმოებელი ქვეყნებია: ჩინეთი (49%), აშშ (6%), თურქეთი (4%) და პოლონეთი (4%).

როგორც აღნიშნეთ, ვაშლის იმპორტი საქართველოში, ძირითადად, ხორციელდება იანვარი-ივნისის თვეებში და ამავე პერიოდში ვაშლის საცალო საბაზრო ფასები ბრდადი ტენდენციით ხასიათდება (გრაფიკი 5).

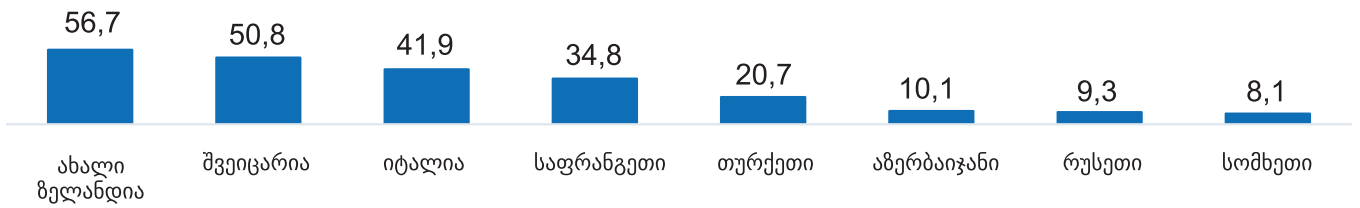
გრაფიკი 5. ვაშლის საცალო საბაზრო ფასები თვეების მიხედვით - 2020 წელი (ლარი/კგ)

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2019 წლის, მონაცემების მიხედვით, ერთ ჰექტარზე ვაშლის მოსავლიანობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლით მსოფლიოში ლიდერობს ახალი ზელანდია, სადაც ერთ ჰექტარზე საშუალო მოსავლიანობა შეადგენს დაახლოებით 57 ტონას. ევროპის ქვეყნებიდან, ვაშლის საშუალო მოსავლიანობის მიხედვით, მაღალ პოზიციებს იკავებს შვეიცარია და იტალია. საქართველოს მებობელ ქვეყნებში, ვაშლის საშუალო მოსავლიანობის მაჩვენებლით, ლიდერობს თურქეთი (20.7 ტონა/ჰა), ხოლო ვაშლის საშუალო მოსავლიანობის ყველაზე დაბალი

გრაფიკი 6. ერთ ჰა-ზე ვაშლის მოსავლიანობა ქვეყნების მიხედვით (ტონა/ჰა)

წყარო: გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO)

მაჩვენებელი სომხეთს (8.1 ტონა/ჰა) გააჩნია (გრაფიკი 6).

2020 წლის მონაცემების მიხედვით, მსოფლიოში ვაშლის ყველაზე დიდი ექსპორტიორი ქვეყანებია ჩინეთი (1.4 მილიარდი აშშ დოლარი), იტალია (962 მილიონი აშშ დოლარი), აშშ (855 მილიონი აშშ დოლარი) და ახალი ზელანდია (590 მილიონი აშშ დოლარი) (წყარო: comtrade).

2020 წლის მონაცემების მიხედვით, მსოფლიოში ვაშლის ყველაზე დიდი იმპორტიორი ქვეყნებია გერმანია (649 მილიონი აშშ დოლარი), რუსეთი (477 მილიონი აშშ დოლარი), გაერთიანებული სამეფო (435 მილიონი აშშ დოლარი) და ინდონეზია (326 მილიონი აშშ დოლარი) (წყარო: comtrade).

2019 წელს, ევროკავშირის ქვეყნებში, კერძოდ, საბერძნეთში, საფრანგეთში და იტალიაში, ვაშლის მწარმოებლის საშუალო ფასი 579 აშშ დოლარიდან 687 აშშ დოლარამდე მერყეობდა. მაგალითისთვის საფრანგეთში, ვაშლის მწარმოებლის საშუალო ფასი საქართველოში ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით, დაახლოებით 2.2-ჯერ მაღალია. საქართველოს მეზობელ ქვეყნებში – თურქეთი, აზერბაიჯანი და სომხეთი, ანალოგიური მაჩვენებელი, 235 აშშ დოლარიდან 417 აშშ დოლარამდე მერყეობდა. უკრაინაში, ვაშლის მწარმოებლის ფასმა კი 1 ტონაზე დაახლოებით 183 აშშ დოლარი შეადგინა, რაც საქართველოს ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით, 39%-ით ნაკლებია (გრაფიკი 7).

ვაშლის ზოგადი საინვესტიციო შესაძლებლობები საქართველოში

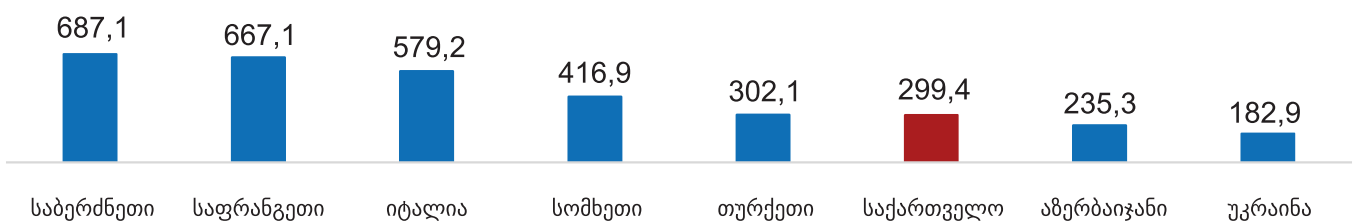
- ქვეყანაში ახალი ჯიშის ნერგების წარმოება;
- წარმოების საშუალებების მიწოდება (მცენარეთა დაცვის საშუალებები, სასუქები, სარწყავი სისტემები და სხვა);

- ტექნოლოგიებისა და მოწყობილობების მიწოდება კლიმატკონტროლირებადი სასაწყობო მეურნეობებისთვის;
- სასოფლო-სამეურნეო მანქანა-დანადგარებისა და ხელსაწყოების მიწოდება;
- გადამამუშავებელი დანადგარების და ტექნოლოგიების მიწოდება;
- სატვირთო გადაზიდვების მომსახურების მიწოდება, რომელიც აღჭურვილია კლიმატკონტროლირებადი სისტემებით;
- ვაშლის ინტენსიური ბაღების გაშენება;
- პროდუქციის შენახვისთვის მომსახურების მიწოდება, რომელიც აღჭურვილია კლიმატკონტროლირებადი სისტემებით;
- დამატებითი ღირებულების შესაქმნელად მომსახურების მიწოდება (კონცენტრატი, წვენი და სხვა);
- პირველადი და გადამამუშავებული პროდუქციისთვის შესაფუთი მასალების წარმოება (ყუთები და სხვა).

ვაშლის საინვესტიციო წინადადება/შესაძლებლობა

აღნიშნულ ფინანსურ გათვლებში გათვალისწინებული ინფორმაცია, ეყრდნობა დარგის ექსპერტებიდან მიღებულ ცოდნას და გამოცდილებას. გათვლებში გათვალისწინებულია სახელმწიფოს პროგრამების და დახმარების ოდენობები, რომელსაც საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო აგარარული დარგის თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად ახორციელებს, სოფლის მეურნეობის ღირებულებათა ჯაჭვის ყველა კომპონენტის მხარდასაჭერად. აღნიშნული გულისხმობს, როგორც საგრანტო დახმა-

გრაფიკი 7. ვაშლის მწარმოებლის ფასები ქვეყნების მიხედვით – 2019 წელი (აშშ დოლარი/ტონა)

წყარო: გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO)

რებას, ასევე სტრატეგიული მიმართულებების მხარდაჭერას სისტემური პროგრამების განხორციელების გზით.

სავარაუდო სცენარის, ფინანსურ გათვლებში წარმოდგენილი მოდელით, გაშენდება ვაშლის (M9) კულტურის ინტენსიური ბაღი 10 ჰა მიწის ფართობზე (დარგვის სქემა: 3.8 მეტრი * 1 მეტრზე – სულ 2,600 ნერგი), თანამედროვე სტანდარტების დაცვით. იმპორტირებული ნერგის ღირებულება გათვალისწინებულია – 3.5 ევროს ოდენობით. ასევე, გათვალისწინებულია შეიქმნას პირველადი წარმოების სრული ჯაჭვი, რაც გულისხმობს, როგორც შემნახველი სამაცივრე მეურნეობის შექმნას, ბაღის მოვლისათვის საჭირო მექანიზაციით უზრუნველყოფას, მოსავლის ამღები ტექნიკით უზრუნველყოფას და სურსათის უვნებლობის მართვის საერთაშორისო სისტემების/სტანდარტების დანერგვასა და ბრენდირების მიმართულებითაც ხელშეწყობას. აღნიშნული მიმართულებებით დაშვებებში გამოყენებულია ააიპ სოფლის განვითარების სააგენტოს ყველა შესაძლო თანადაფინანსების პროგრამები.

ვაშლის ბაღის გაშენებისათვის ცალცალკეა დაანგარიშებული შემდეგი ძირითადი განსახორციელებელი აგროტექნოლოგიური სამუშაოები. თითოეული პროცესის ღირებულება მოიცავს როგორც მასალისა და ინვენტარის ფასებს, ასევე მომსახურებისა და დაქირავებულ თანამშრომელთა ანაზღაურებას წლების მიხედვით. ბაღის გაშენების ხარჯები, მოიცავს:

- მიწის მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება;
- ინფრასტრუქტურული სამუშაოების ჩატარება;
- ინტენსიური ბაღისთვის დამატებითი ინფრასტრუქტურის შექმნა;
- ნერგების დარგვა;
- სარწყავი სისტემის მოწყობა;
- ჭის/ჭაბურღილის მოწყობა;
- სეტყვის საწინააღმდეგო სისტემის მოწყობა;
- საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვა (შემდგომ წლებში მომსახურების საკომისიოს გადახდა);
- ქარსაფარი (მინდორდაცვითი) ინფრასტრუქტურის შექმნა.

შემდგომ ძირითად საკითხს წარმოადგენს ბაღის მოვლის ყოველწლიური ხარჯების ოდენობის განსაზღვრა. ბაღის გაშენების შემდგომ, მეორე წლიდან ხორციელდება პირველადი წარმოების ღირებულებათა ჯაჭვის შექმნის ღონისძიებების უზრუნველყოფა, რაც გულისხმობს შემნახველი სამაცივრე მეურნეობის შექმნას (ვინაიდან მშენებლობასა და სრულ გამართვას დაახლოებით 12-18 თვე სჭირდება), რითიც მესამე-მეოთხე წლიდან დაბინავებულ იქნება არსებულ ბაღში მისაღები მოსავლის 84%. ასევე, შესყიდულ იქნება ტრაქტორი და საჭირო მისაბმელი ტექნიკა ბაღის მოვლის უზრუნველსაყოფად. მეორე წლიდან გათვალისწინებულია მოსავლის ამღები ტექნიკის შესყიდვაც.

შემდგომ საკითხს წარმოადგენს, მოსავლის სავარაუდო

ოდენობების განსაზღვრა. მოსავლის რეალიზაციისათვის და დაბინავებისათვის საჭირო ტარა მასალების უზრუნველყოფას, რომელიც მოიცავს, როგორც სარეალიზაციო, შესანახად და კრეფისათვის განკუთვნილ სხვადასხვა მოცულობის ყუთებს. ბაღის მსხმოიარობაში შესვლის შემდგომ ხორციელდება, აგროდაზღვევის პროგრამით, მოსავლის დაზღვევა. განსაზღვრულია მოსავლის სამაცივრე მეურნეობაში შენახვის ოპტიმალური ვადები, წონის კლების კოეფიციენტი და სამაცივრე მეურნეობაში შენახვის ხარჯები.

დაშვებებში გათვალისწინებულია, რომ ვაშლის მოსავლის 6% იქნება არასტანდარტული (ე. წ. ნაქარი ვაშლი) მოსავალი. სარეალიზაციო ღირებულება გათვალისწინებულია 1კგ – 0.22 თეთრი. ბაზრის კონიუნქტურიდან გამომდინარე, სავარაუდოდ მოსავლის 10%-ის რეალიზაცია განხორციელდება უშუალოდ ბაღიდან, საოპერაციო ხარჯების ნაწილის დასაფინანსებლად და სარეალიზაციო ფასი გათვალისწინებულია 1კგ – 1.3 ლარი. დარჩენილი 84% დაბინავდება, არანაკლებ 5 თვის ვადით შემნახველ მეურნეობაში. შენახვის შემდგომ, აღნიშნული მოსავლის სარეალიზაციო ფასი შეადგენს, საშუალოდ: 1კგ – 2.2 ლარს. მოსავლის აღების ხარჯები დაანგარიშებულია საშუალოდ 1კგ – 0.09 თეთრი. ასევე, გათვალისწინებულია ბაღის მოვლისათვის, სამაცივრე მეურნეობისათვის და მექანიზაციისათვის საჭირო თანამშრომელთა ზედნადები და ადმინისტრაციული ხარჯები. ყოველწლიურად გათვალისწინებულია ბაღისთვის global gap მინიჭების ყოველწლიური მომსახურების თანხა (2500 ევროს ექვივალენტი). დაშვებებში, მომდევნო წლებში სარეალიზაციო ვაშლის ფასი (არასტანდარტულის გარდა) გაზრდილია შემდეგი დაშვებით: გაშენებიდან მესამე წელს საწყისი ფასი გაზრდილია 4%-ით, მეოთხე-მეხუთე წლებში პირვანდელი ფასი გაზრდილია 5%-ით, მეექვსე-მეშვიდე წლებში პირვანდელი ფასი გაზრდილია 6%-ით, მერვე-მეათე წლებში პირვანდელი ფასი გაზრდილია 7%-ით. დაშვებაში მეორე წელს ვაშლის სრული მოსავალი გაიყიდება ბაღიდან, რადგან მეორე წელს მაცივრის მშენებლობა არ იქნება დასრულებული.

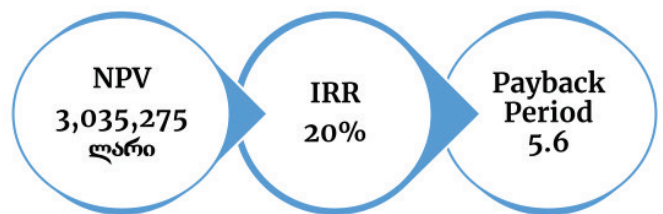
დაშვებებში გათვალისწინებულია მიზნობრივი დახმარების პროგრამებიდან, სახელმწიფო თანადაფინანსებით მიღებული სარგებელი (საშუალო მონაცემები):

- ვაშლის ბაღის გაშენებისთვის ნერგების შეძენასა და სარწყავი სისტემის უზრუნველყოფაში, სახელმწიფო თანამონაწილეობა შეადგენს მაქსიმუმ: 100,000 ლარს;
- ჭის/ჭაბურღილის მოწყობა: 18,800 ლარი;
- სეტყვის საწინააღმდეგო სისტემების მოწყობა: 106,475 ლარი (1 ჰა საშუალო ფასი 10,648 ლარი);
- საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვა (მოიცავს ბაღში Global Gap სტანდარტის დანერგვას და ასევე, ბრენდირების მიმართულებით მხარდაჭერას) – 15,000 ლარი;
- მექანიზაციის პროგრამა: 70,000 ლარი მაქსიმალური

- თანადაფინანსების ოდენობა, რომელიც მოიცავს ტრაქტორის და იმპლემენტების შესყიდვას;
- მოსავლის ამღები სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის თანადაფინანსების პროგრამა: 150 000 ლარი მაქსიმალური თანადაფინანსების ოდენობა;
- შემნახველი სამაცივრე მეურნეობის შექმნა - აღნიშნული მიმართულებით სახელმწიფო თანადაფინანსება ხორციელდება, როგორც საგრანტო მიმართულებით, ასევე შეღავათიანი აგროკრედიტის პროცენტის თანადაფინანსების სახით. აღნიშნული მოცულობის ბალის საჭიროებიდან გამომდინარე, 297,024 ლარის სახელმწიფო თანადაფინანსებაა შესაძლებელი ბენეფიციარმა მიიღოს, საშუალოდ 437 ტონის მოცულობის სამაცივრე ინფრასტრუქტურის შექმნისათვის;
- შეღავათიანი აგროკრედიტი - ა) პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებულია შემდეგი დაშვება, რომ ბალის სრული გაშენებისა და ინფრასტრუქტურის მოწყობისათვის საჭირო საკუთარ კაპიტალს, წარმოადგენს ბენეფიციარის მიერ კომერციული ბანკიდან აღებული შეღავათიანი აგროკრედიტი, მრავალწლიანი ბალების გაშენების ქვეკომპონენტით (გარდა ქარსაცავი, მინდორდაცვითი ინფრასტრუქტურის შექმნისა). სესხი კომერციული ბანკის მიერ დამტკიცდება შემდეგი სავარაუდო პირობებით: სესხის თანხა: 1,284,846 ლარი, სესხის ვადა: 96 თვე, სესხის პროცენტი: 13%, მათ შორის სახელმწიფოს თანადაფინანსება 11%, 66 თვის მანძილზე. კაპიტალის დაფარვაზე საშეღავათო პერიოდი: 36 თვე. სულ სახელმწიფოს %-ის თანადაფინანსება 66 თვის მანძილზე 708,051 ლარს შეადგენს;
- შეღავათიანი აგროკრედიტი - ბ) პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებულია შემდეგი დაშვება, რომ ბალის გაშენების მომდევნო წელს, შემნახველი სამაცივრე მეურნეობის შესაქმნელად და მექანიზაციის შესაძენად საჭირო საკუთარ კაპიტალს წარმოადგენს, ბენეფიციარის მიერ კომერციული ბანკიდან აღებული შეღავათიანი აგროკრედიტი. სესხი კომერციულ ბანკში დამტკიცდება შემდეგი სავარაუდო პირობებით: სესხის თანხა: 775,536 ლარი (შედგება 445,536 სამაცივრეს თანამონაწილეობა და 180,000 მექანიზაციის თანამონაწილეობა + 150,000 მოსავლის ამღები ტექნიკა), სესხის ვადა: 96 თვე, სესხის პროცენტი: 13%, მათ შორის სახელმწიფოს თანადაფინანსება 11%, 48 თვის მანძილზე. კაპიტალის დაფარვაზე საშეღავათო პერიოდი: 24 თვე. სულ სახელმწიფო %-ის თანადაფინანსება 321,180 ლარს შეადგენს;
- აგროდამზღვევა - ბენეფიციარს შესაძლებლობა აქვს მიიღოს აგროდამზღვევის პროექტში მონაწილეობა

- და მაქსიმუმ 5 ჰა-ზე დააბღვიოს მოსავალი. სახელმწიფოს წლიური თანამონაწილეობის თანხა 1 ჰა-ზე შეადგენს 1400 ლარს და წელიწადში 7,000 ლარს შეადგენს. ბენეფიციარის წილი 1 ჰა-ზე შეადგენს 600 ლარს;
- აღნიშნულ დაშვებებში არაა გათვალისწინებული მიწის შესყიდვის ღირებულება. დაშვების მიხედვით მიწა საკუთრებას წარმოადგენს და წლიური იჯარის თანხა 1 ჰა-ზე 85 ლარს შეადგენს;
- ჯამში 2 წლის მანძილზე 2,853,421 ლარი კაპიტალდაბანდება განსახორციელებელი საიდანაც 757,299 შეადგენს საგრანტო თანადაფინანსება (არ მოიცავს სესხის პროცენტის თანამონაწილეობას, რომელიც დამატებით შეადგენს - 1,029,231 ლარს 66 თვის მანძილზე და დაბღვევის შემოსავალს - 7000 ლარს ყოველწლიურად);
- აღნიშნული კაპიტალდაბანდების შედეგად, კომპანია 10 წლის მანძილზე შეძლებს 489,872 ლარის დღგ-ს აქტივის შექმნას;
- დაშვების მიხედვით გათვალისწინებულია მოგების გადასახადის 15% განაკვეთით დაბეგვრა, მაგრამ ესტონური მოდელიდან გამომდინარე, მოგების რეინვესტირების შემთხვევაში, შესაძლებელია არ მოუწიოს კომპანიას აღნიშნული გადასახადის გადახდა;
- კომპანიას მოუწევს პირველი 3 წლის საოპერაციო ხარჯების დასაფარად საკუთარი სახსრების ინვესტირება ჯამში 324,590 ლარის ფინანსური რესურსი;
- დაშვებას წარმოადგენს ასევე, რომ განხორციელდება საინვესტიციო თანხის (მოიცავს გრანტის თანხასაც) ყოველწლიური დისკონტირება 1% განაკვეთით.

პროექტის წმინდა მიმდინარე ღირებულება (NPV) შეადგენს 3,035,275 ლარს. პროექტის შიდა უკუგების განაკვეთმა (IRR) შეადგინა 20%, ხოლო გამოსყიდვის (უკუგების) პერიოდმა (Payback Period) კი 5.6 წელიწადი, რომელიც მოცემულია ცხრილში დანართად.

წყარო: ა(ა)იპ სოფლის განვითარების სააგენტო

3. დასკვნა

საქართველოს კლიმატური პირობებიდან და ნიადაგის ტიპებიდან გამომდინარე ვაშლის ინტენსიური ჯიშების წარმოებას დიდი პოტენციალი გააჩნია. ვაშლის ინტენსიური ბაღების გაშენების ხელშეწყობა სხვადასხვა სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამების/პროექტების გამოყენებით და ვაშლის წარმოების ტექნოლოგიების სრული დაცვის გათვალისწინებით საქართველოს ექნება დიდი პოტენციალი გაზარდოს ვაშლის საშუალო მოსავლიანობა ერთ ჰექტარზე. ვაშლის მოსავლიანოს ზრდასთან ერთად მნიშვნელოვანია, არსებული თავისუფალი სავაჭრო ურთიერთობების გამოყენება სხვა ქვეყნებთან და ვაშლის საექსპორტო ბაზრის დივერსიფიცირება, რაც კიდევ უფრო გაზარდის მის კონკურენტუნარიანობას.

კვლევაში მოცემულ ფინანსურ მაჩვენებლებზე დაყრდნობით, სახელმწიფო მხარდამჭერი პროგრამების/პროექტების გამოყენებით, ადგილობრივ ან უცხოელ ინვესტორს აქვს შესაძლებლობა აწარმოოს ვაშლის კულტურა, რომელიც ეკონომიკურად და ფინანსურად მომგებიანია.

ასევე, ინვესტორს გააჩნია შესაძლებლობები ვაშლის ღირებულებათა ჯაჭვის ნებისმიერ რგოლში განახორციელოს ინვესტიცია, მათ შორის, ვაშლის ახალი ჯიშის ნერგების წარმოებაში, დამატებითი ღირებულების შესაქმნელად მომსახურების მიწოდებაში, წარმოების საშუალებების მიწოდებაში, გადამამუშავებელი დანადგარების და ტექნოლოგიების მიწოდებაში და სხვა.

აღსანიშნავია, რომ სოფლის მეურნეობის მიმართულებით, სხვადასხვა სახელმწიფო თანადაფინანსების პროექტების/პროგრამების განხორციელების გაგრძელება და მათი განვითარება დამატებით მოტივაციას გაუჩენს ადგილობრივ და უცხოელ ინვესტორებს, რაც კიდევ უფრო გაზარდის ქართული ვაშლის კონკურენტუნარიანობას მსოფლიო ბაზარზე.

აღსანიშნავია, რომ სოფლის მეურნეობის მიმართულებით, სხვადასხვა სახელმწიფო თანადაფინანსების პროექტების/პროგრამების განხორციელების გაგრძელება და მათი განვითარება დამატებით მოტივაციას გაუჩენს ადგილობრივ და უცხოელ ინვესტორებს, რაც კიდევ უფრო გაზარდის ქართული ვაშლის კონკურენტუნარიანობას მსოფლიო ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

Business Registration. (2021). Public Service Hall. <http://psh.gov.ge>

Fraser Institute. Economic Freedom Ranking. (2021). <https://www.fraserinstitute.org/economicfreedom/map?geozone=world&page=map&year=2019>

Free Trade Regimes - Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA). (2021). <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/>

Index of Economic Freedom. (2021). <https://www.heritage.org/index/ranking>

New Customs Code. (2021). <https://www.rs.ge/>; <https://matsne.gov.ge/document/view/4598501?publication=0>

NNLE Rural Development Agency. (2021). "Plant the Future" Project. https://rda.gov.ge/projects/read/plant_future/2:parent

NNLE Rural Development Agency. (2021). "Preferential Agrocredit" project. https://rda.gov.ge/projects/read/agro_credit/5:parent

NNLE Rural Development Agency. (2021). Agricultural Modernization, Market Access and Resilience (AMMAR) program. rda.gov.ge

NNLE Rural Development Agency. (2021). Agriinsurance Program. <https://rda.gov.ge/projects/read/agriinsurance/4:parent>

NNLE Rural Development Agency. (2021). Co-financing of Processing and Storage Enterprises project. <http://enterprise.rda.gov.ge/?lang=en>

NNLE Rural Development Agency. (2021). Industrial apple sale promotion program. https://rda.gov.ge/projects/read/industrial_apple_%20sale_%20promotion_%20program/7:parent

NNLE Rural Development Agency. (2021). State Co-financing Program of Agricultural Mechanization. <http://agrotech.rda.gov.ge/>

NNLE Rural Development Agency. (2021). State Program for Co-financing of Harvesting Agricultural Machinery. rda.gov.ge

Tax Code of Georgia. (2021). <https://matsne.gov.ge/>

Tax legislation - legal guide "Invest in Georgia". (2020). <https://www.investingeorgia.org/en/>

The World Bank Group. (2020). Ease of doing business in Georgia. <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/georgia>

Zivivadze, L., Taktakishvili, T., Zviadadze, E., & Machavariani, G. (2021). An Evaluation of Permanent Crops: Evidence from the "Plant the Future" Project, Georgia: *Open Agriculture* 6(1), 212-222. <https://doi.org/10.1515/opag-2021-0012>